

האיורים במסכת חולין, לקוחים מהספר 'שיחת חולין' באישור הרב אמיתי בן דוד שליט"א
בס"ד, כ"ב אלול התשפ"ו

חולין קכ"ז – דיני טומאה בשרצים, ודיני אבר המדולדל בבהמה

שאלות:

1. למי הכוונה בפסוק, "הֶאֱזִינוּ כָּל יִשְׂרָאֵל חֵלְדָּ?"

דרשות פסוקי השרצים

- הברייתא ממשיכה את הדרשות על העכבר שבים ועכבר שחציו אדמה:
 - הביטוי בפסוק "עַל הָאֶרֶץ" ממעט את "עכבר שבים" (דג שדומה לעכבר).
 - והמילה המיותרת "הַשָּׂרֵץ" בפסוק, מרבה שרץ בכל מקום שהוא שורץ וגם אם עכבר יבשה נכנס למים הוא עדיין מטמא; והמילה המיותרת "בַּשָּׂרֵץ" מרבה גם עכבר שחציו בשר וחציו אדמה למרות שהוא לא נוצר מפריה ורביה אלא מאדמה. היה מקום לחשוב שהוא לא נקרא "הַשָּׂרֵץ" כי הוא לא משרץ, אבל בסופו של דבר הוא נקרא עכבר, ולכן מרבים אותו מהמילה "בַּשָּׂרֵץ".
 - תלמיד חכם שאל את רבא למה שלא נלמד אחרת: מהמילה "הַשָּׂרֵץ" נלמד כל מה ששורץ ואפילו עכבר שבים, ומהביטוי "עַל הָאֶרֶץ" נלמד שאם כל עכבר שהוא, ירד לים לא יטמא?
רבא השיב שאם כבר החלטנו שהים הוא מקום טומאה, וריבינו עכבר שבים, אז אין סיבה לחלק שבמים השרץ לא יטמא.
 - הגמרא מקשה שיש לימוד נוסף שלמד רבי יצחק בר אבדימי מ"עַל הָאֶרֶץ": שספק טומאה במים, כשיש ספק למשל אם נגע בו, הוא טהור אפילו ברשות היחיד. הגמרא מתרצת שנאמר פעמיים "עַל הָאֶרֶץ", לכן אפשר ללמוד שני לימודים.
- הגמרא מביאה ברייתא נוספת שדורשת את הפסוק "הֶצֶב לְמִינֵהוּ" לרבות שלוש דברים שבצורה מסויימת נוצרים מצב: ערוד, בן הנפילים והסלמנדרה (שלפי המתואר כאן נוצרת מן האש ומכשפים, ורש"י אומר שהיא מין של צב).
- רבי עקיבא התפעל מנפלאות הבריאה והזכיר את הבריות המיוחדות האלו כשהיה מגיע לפסוק "מִה רַבּוּ מַעֲשֵׂיךָ ד'" – יש בריות החיות ביבשה או בים, ויש החיות באש או באוויר, ששינוי המקום הורג אותן.
- ברייתא נוספת אומרת שכל מה שיש ביבשה יש בים חוץ מהחולדה. רבי זירא דורש שזה רמז בפסוק "הֶאֱזִינוּ כָּל יִשְׂרָאֵל חֵלְדָּ" שהכוונה לארץ, כי חולדה יש רק בארץ.
- רב הונא בריה דרב יהושע אמר שהביברים (שיחת חולין) אומר שזה החיה שנקראת 'בונה' שנמצאים בנרש, גדלים רק במים ואין כמותם ביבשה.
- ומכיוון שהוזכרה העיר נרש, הגמרא מביאה מספר מאמרים שכל יושבי העיר נרש מקטן ועד גדול כולם היו רשעים, שלא שמעו דבר ד'. ורב גידל בשם רב הזהיר מלהתחבר לתושבי נרש, או לתושבי נהר פקוד ופומבדיתא, כי הם כולם עלולים לגנוב ממך.

האיורים במסכת חולין, לקוחים מהספר 'שיחת חולין' באישור הרב אמיתי בן דוד שליט"א

- **רב הונא בר תורתא** ראה במקום של רשעים ומרביעי כלאים, נחש וצב שהזדווגו ויצא מהם ערוד, שהוא נושך והורג בני אדם. **רבי שמעון** החסיד הסביר: שהקב"ה הביא עליהם בריה שלא נבראה כדי להיפרע ממרביעי כלאיים.
- רב אמר** שאף שבעלי חיים שזמן עיבורם שונה לא יולדים זה מזה, ועיבור נחש 7 שנים וצב חצי שנה, כאן נעשה נס בתוך נס (שהזדווגו ושנוצר בעל חיים חדש) לפורענות הרשעים.

2. מלכאל נגע ברגל שנחתכה לכבשה כשהיא קצת מחוברת, האם הוא טמא?

משנה: אבר ובשר המדולדלין בבהמה

- המשנה מפרטת דינים של אבר ובשר שמדולדלים בבהמה:

- אם הבהמה חיה: אבר שמורכב מבשר גידים ועצמות, או בשר בלבד שנתלשו ותלויים בבהמה באופן רופף (מדולדלין) – כל עוד הם מחוברים לא מטמאים בטומאה חמורה של נבלה או אבר מן החי; אבל לאחר שהבעלים חשב עליהם מחשבת אכילה לגוי, הם יכולים לקבל טומאת אוכלים במקומם למרות שהם מחוברים, וצריכים הכשר משקים לקבל טומאה.
- אם הבהמה נשחטה: הם לא יקבלו יותר טומאת נבלה, אבל לעניין טומאת אוכלים,
 - **רבי מאיר** אומר שהוכשרו האבר והבשר לקבל טומאה, בדם השחיטה של הבהמה.
 - **רבי שמעון** אומר שלא הוכשרו בדם שחיטת הבהמה.
- אם הבהמה מתה: המיתה עושה ניפול, וכאילו האבר המדולדל התנתק מהבהמה, והוא לא טמא בטומאת נבלה, ובשר שפורש מהחי טהור, והוא צריך הכשר לקבלת טומאת אוכלים; לדעת **רבי מאיר** האבר המדולדל בבהמה שמתה, לא התנבל איתה כי המיתה עושה ניפול, לכן הוא מטמא משום אבר מן החי ולא משום אבר נבלה; ו**רבי שמעון** מטהר, והגמרא תסביר את דעתו.

3. האם יכול להיות שאבוקדו שנמצא עדיין על העץ נחשב תלוש ומקבל טומאת אוכלים?

טומאת אוכלים במחובר

- הגמרא מבררת למה אבר מדולדל מקבל טומאת אוכלים אבל לא טומאת נבלה?
 - הגמרא מסיקה שמדובר באבר שלא מתרפא ואינו מתאחה שוב עם הגוף (אין מעלין ארוכה), ולכן שייך בו בכלל טומאה, ולעניין טומאת אוכלים דנים אותו כתלוש ומקבל טומאה; אבל לעניין טומאת נבלה לא חלה עליו טומאה כי התורה הצריכה: "וכי יפל מִנְבֵלָתָם – עד שהאיבר יפול לגמרי".
- הגמרא אומרת שההסבר הזה שדבר נחשב גם תלוש וגם מחובר לעניינים שונים, מסייע לדין שאמר רב חייא בר אשי בשם שמואל: שתאנים שהתייבשו על העץ (צמקו באיביהן) מקבלות טומאת אוכלים (נחשבות כתלושות), אבל מצד שני התולשן בשבת חייב חטאת (נחשבות כמחוברות).
- הגמרא מנסה לסייע לדין של **שמואל** מברייתא שלפיה כרוב ודלעת שצמקו לא מקבלים טומאה (כי נעשו כעץ), ומשמע ששאר פירות כן מקבלים טומאה, וצריך לומר שהעוקץ שלהם לא התייבש כי אחרת ברור שהם נחשבים תלושים ומקבלים טומאה;

האיורים במסכת חולין, לקוחים מהספר 'שיחת חולין' באישור הרב אמיתי בן דוד שליט"א ומכאן הוכחה **לשמואל**.

אבל הגמרא דוחה את הניסיון, כי אולי אכן מדובר שגם העוקצים שלהם התייבשו, והם נחשבים תלושים גם לעניין שבת, ובאמת אין חידוש ברישא, כל החידוש של הברייטא הוא בסיפא כשקצצן לחים על מנת לייבשם, שכל עוד הם לחים נחשבים אוכל.

- הגמרא **מקשה** מברייטא שאומרת שפירות שהתייבשו על האילן "הרי הן כמחוברין" ומשמע לכל עניין וגם לטומאת אוכלים, **וקשה לשמואל**; הגמרא **מתרצת** "הא כדאיתא והא כדאיתא" – שהם נחשבים מחוברין לעניין שבת, אבל לעניין טומאת אוכלים נחשבים כתלושים.

4. האם אפשר לומר שהפרה נחשבת יד', כלומר בית אחיזה לרגל שלה?

הכשר דם שחיטה

הגמרא **מבררת** במה נחלקו **רבי מאיר** ו**רבי שמעון** במשנה, לגבי הכשר אבר המדולדל בשחיטה, והגמרא תביא הרבה הסברים בעיקר בדף הבא.

- **רבה הסביר** שהמחלוקת היא כשהדם נזל על גוף הבהמה בלבד ולא על האבר המדולדל, ויש דין יד' לעניין הכשר טומאה: והשאלה היא, האם הבהמה כולה נעשית בית אחיזה ו"יד" להביא הכשר משקים על האבר המדולדל (בהמה נעשית יד לאבר). **רבי מאיר** סובר שנעשית יד'; **רבי שמעון** סובר שלא נעשית יד'.

- **אביי ורבי יוחנן מסבירים** שכולם מודים שבהמה לא נעשית יד לאבר. המחלוקת היא, בדיון חיבור: כאשר אוחזים באבר הקטן והבהמה הגדולה לא עולה עמו אלא נתלש, למרות שכשאוחז את הגדול הקטן עולה עמו:

- **רבי מאיר סובר** שכיוון שכשאוחז בגדול עולה הקטן עמו, הם נחשבים כגוף אחד, ודם על הגוף מכשיר את האבר.

- **רבי שמעון סובר** שכיוון שבאחיזת הקטן הגדול לא עולה עמו, הם לא נחשבים כאחד, והאבר לא הוכשר.

- **רבי יוחנן הקשה** סתירה בדברי **רבי מאיר** הרי באוכל של תרומה שנפרס דווקא אם אוחז בקטן והגדול עולה עמו נחשב כמוהו, ואז הם נחשבים כגוף אחד ואם טבול יום נוגע באחד מהחלקים ונפסלו שניהם, אחרת, הם נחשבים נפרדים וחלק אחד לא מטמא את חברו.

ורבי יוחנן אמר שכאן "מוחלפת השיטה" כלומר רק כאן **רבי מאיר** שינה את דעתו הרגילה; ומכאן למדנו שהוא סובר בדעת **רבי מאיר** שמספיק שהגדול מעלה את הקטן, להחשיב אותם כגוף אחד. ובזה נחלקו.

והגמרא תמשיך לדון בזה בדף הבא.